

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

FŐSZERKESZTŐ: Dr. KUN BÉLA. FELELŐS SZERKESZTŐ: ERDŐS KÁROLY.

Megjelenik hetenként egyszer, szombaton.

Előfizetési ár: egész évre 14 korona, fél-
évre 7 korona. Egyes szám ára 30 fillér.

Szerkesztőség és kiadóhivatal Debreczen, Kollégium;
ide kell küldeni a lap szellemi és anyagi ügyeire vonatkozó
minden közleményt, előfizetést, reklamációt és hirdetési díjat.



Öltsön szárnyat szívünk érzése és lelkünk gondolata, hogy visszaszállhassunk képzelmileg ama történelmi idők kezdetéhez, amidőn évszázados sötétség eloszlátása után az új kor fényes hajnala földerült és hosszas szolgátság ércbilincseinek szétzúzatása nyomán a szabadság áldott napja fölragyogott.

Dicsőség Istennek, a világosságok Atyjának, hogy miként hajdanán a romlásba merült ó világot szent Fia evangéliomának s Lelkének erejével: aként a századok bűnei miatt halódásnak indult keresztyénységet az igazságnak ígéje által az időnek teljességében az enyészettől megmentette, és akarata szerint, céljának megvalósítására újjászülte.

Hódolat és kegyelet azoknak az eleve választott, ihletett és rendelt férfiaknak, akik küldetésökhöz híven és hivatásukhoz méltóan, rettenthetetlen bátorsággal, szilárd hittel, élő reménységgel, szellemi és erkölsi kiváló képességeik érvényesítésével, a középkori omladékok és romok eltakarítása után, elkezdették építeni, buzgólkodtak biztosítani, iparkodtak tökéletes fejlődésre képessé tenni a keresztyén egyházat azon az egyedüli örök fundamentomon, amelyen kívül soha senki mást nem rakhat le alapul.

Kik voltak ők, a halhatatlan emlékü hithősök és a velök s mellettök küzdő megannyi bajnoktársak: — név szerint felsorolja a történelem. Mit cselekedtek és még mit akartak s mire törekedtek: — megmutatták a fejlemények. Mennyire jutottak az igazi reformálásnak, az Isten országa eljövételének munkálásában, mennyire közelítették meg a tökéletesedés célját, s mily őszintén érezték, hogy nem az akarástól, sem nem a pályafutástól, hanem egyedül a könyörülő Istentől van az előmenetel és az áldás: — nyilvánosságosan igazolta életük, működésük, hatásuk, alkotásuk egyaránt.

Am mi, négy évszázad esodáira, tusáira, viszontagságaira és dicső alkotásaira visszatekintő utódok, amikor a reformatori példaképek erényeit s vívmányait magasztaljuk, és a jelenlegi itéletszerű megpróbáltatások közepett is lelkesülni, hevülni, lobogni és lángolni, sőt örvendezve ünnepelni igyekezünk: gondoljuk meg, hogy csakis úgy leszünk azokhoz a halhatatlan emlékü elődökhöz méltókká, egyházunknak igazi tagjaivá, hazánknek hű polgáraivá és az Isten országának örököséivé, ha amaz utolsó leheletig tántoríthatatlan kitartású tanúbizonyságoknak munkáját folytatjuk s ha az evangéliom kánona szerint élünk, dolgozunk, főképpen pedig, ha a Krisztus követése révén újjászületünk.

Vajha ez lenne a mi négyszáz éves reformációi emlékünneplésünknek fogadalma és foganatja!

E. J.

A zsinat megnyitása.

**Gróf Degenfeld József zsinati világi elnök
megnyitó beszéde.**

Főtiszteletű és méltóságos zsinat! Amidőn a mélyen tisztelt zsinati képviselők bizalmából elnöktársammal együtt az elnöki széket elfoglalom, első kötelességemnek tartom, hogy úgy a magam, mint elnöktársam s az alelnök urak, általában az egész tisztikar nevében hálás köszönetünket fejezzem ki ezen legmagasabb megtiszteltetésért, melyhez — a magam személyét értve kénytelen vagyok ezt kifejezni — kellő érdemeket nem szerezttem s mely megtiszteltetés folytán nyert magas állásom teendőivel gyengeségem és fogyatékos tehetőségem következtében csak nehezen fogok megbirkózhatni. Az igyekezet azonban nem hiányzik és ez azon ragaszkodás és feltétlen szeretet mellett, mellyel egyházam iránt viseltetem, hiszem s remélem, képessé fog tenni, hogy a főtiszteletű és méltóságos zsinat kegyes támogatásával, de különösen az én jó Istenem segítségével a reám váró feladat nehézségeit legyőzzem. (Éljen.) Hiszen előttem van nagytehetségű és sok kiváló képességű elődeim példája, kik közül Teleki József gróf, az újabb aerában tartott első 1791-diki budai zsinatnak elnöke, nekem, a gyenge, erőtelen utódnak, épen szépapám volt.

Amidőn legutolsó zsinatunk tanácskozásai egy évtizeddel ezelőtt berekesztettek, bizonyára senki sem gondolt arra, hogy legközelebbi összejevetelünk egy példátlanul véres háború negyedik évében fog megtörténni, mely mérhetetlenül nagy áldozatokat kíván hazánktól és egyházunktól is. (Úgy van!) Maga a háború folyása is csak akadályozólag hathat tanácskozásainkra.

A háború minden normális munkát megbénító hatásának méltóztassanak azt is tulajdonítani, hogy a zsinati előmunkálatok nem készülhettek el úgy, mint békés időben. De miután a zsinattartás törvényszerű ideje megjött, sőt már esztendő előtt el is múlt, miután elérkezett a háború vérzivatarai között a reformáció négy százados évfordulója, s miután a legutóbbi zsinatunk által alkotott törvények hézagait és hibáit a több esztendei tapasztalat kimutatta és törvényeink módosítása egynemely részben meglehetősen sürgősnek mutatkozik, az egyetemes konvent a háború dacára is szükségesnek tartotta a zsinat összehívását és erre az engedélyt kérelmünkre felséges királyunk legkegyelmesebben meg is adta. (Felkiáltások: Éljen a király!)

Azon körülményeket, melyek a zsinattartást szükségessé tették és támogatták s egyházunk közállapotával és egyházi karunk helyzetével összefüggésben vannak, egyenként ugyan fel nem sorolhatom, de némelyeket a fontosabbak közül mégis szükségesnek tartok kiemelni. (Halljuk! Halljuk!)

Ilyenek különösen a lelkészválasztás kérdése és lelkészi karunk anyagi helyzetének könnyítése és javítása. (Helyeslés.) A lelkészválasztási szabályoknál szükségesnek tartom — s azt hiszem, ebben mindnyájan egyetértünk —, hogy a nagyon is elharapódzott korteskedés valamely módon megakadályoztassék. (Helyeslés.) S ez alig lehetséges másképp, mint ha a választásokba a felsőbb hatóságok részére is biztosítunk némi ingerenciát, másrészt pedig megtaláljuk a módját annak, hogy a lelkészi pályán szerzett érdemeket valamely módon honoráljuk. (Helyeslés.)

Lelkészeink anyagi ügyeit illetőleg pedig általános óhajként jelölhetem meg azt a törekvést, hogy a lelkészi

Tárca

1917. Október 31-ikén.

*Búsán virradtál, esodás nagy időknek
Négy százados évfordulója ránk . . .
Vihar zúgással van tele a lelkünk,
Bizonytalanság jajjával a szánk.
Világégés körülünk: hajh de mostan
Rémés tűzének ninesen melege,
Vakok gyújtották úgy ránk a világot
Hogy csaknem megfagyunk bele!*

*Akkor a lélek gyújtotta tüzekben
Forrt, alakult, tisztult ki a világ.
A lelki zsarnokság nagy éjjelében
Gyulladt ki elsőbb egy sugárnyi láng . . .
Sugárnyi csak, de szent és olthatatlan
Mennyből való. Hogy rá emlékezünk:
Ma is imádság szívünk dobbanása,
„Erős vár a mi Istenünk.“*

*Oh ez a tűz a bethlehemi csillag
Új kort jelentő fényével rokon,
Pünkösti láng ég a Luther szívében
S a reformátor apostolokon.*

*„Vissza a Krisztus evangéliomához!“
S a láncravert lélek fölszabadúl.
Uralmát Róma hasztalanul óvja . . .
„Fegyverünk és pajzsunk az Úr!“*

*Én nemzetem, bús magyar árva népem,
Akkor voltál csak árva, igazán
Mátyás korának vége lett Mohácsnál
Jövőd se volt már a nagy éjszakán!
A „két pogány közt“ veszendőbe nyelved,
Szabadságod, sőt a hazád maga . . .
— S jó az Isten, akkor gyúlt ki fölötted
Az új hit fénylő csillaga!*

*Templomainkban felzeng a magyar szó,
Krisztus Urunk szól hozzánk magyarul.
Reményre buzdít a zsoltáros ének:
„Öriző pásztorunk nekünk az Úr!“*

javadalom minimuma meglehetősen felemeltessék, másrészt a természetbeli szolgálmányok esetleges megváltása oly módon szabályoztassék, hogy lelkészeink ne juthassanak oly szomorú helyzetbe, mint a háború folytán előállott példátlan drágaság miatt azok a lelkészeink jutottak, akiknek javadalmát az utolsó zsinat óta készpénzre változtatták át. (Általános helyeslés.)

Lelkészeink nyugdíjügyét, valamint a lelkészözvegyek és árvák ellátását is szükséges új alapon rendeznünk. (Élénk helyeslés.) A hosszú háború olyannyira megváltoztatta hazánkban a viszonyokat, hogy az évekkel ezelőtt megállapított javadalmak és ellátási összegek ma már teljesen túlhaladottaknak tekinthetők. (Ugy van! Ugy van!)

Tudom, hogy ezek most a felszaporodott háborús költségek miatt nem könnyű kérdések, de a 48-iki törvények e tekintetben az állami segítséget helyezik kilátásba és nekünk mindent el kell követnünk egyházunk érdekében, hogy egyházunk érintettem égető kérdései kedvezően oldassanak meg, minél hamarabb, de különben is különösen ma, mikor a kormány a római katolikus autonómia létesítését programjába felvette, egyházi viszonyainknak az 1848. évi XX. törvényeikk alapján való rendezése tovább nem halasztható s e nagyon fontos kérdéssel zsinatunknak is kötelessége foglalkoznia. (Helyeslés.)

Iskoláink ügye is megkívánja az újabb rendezést mert bár a tanügy divatos eszmeáramlatok szerint nem felekezeti, hanem állami ügy, nekünk nem lehet más törekvésünk saját léteérdekeinkben, mint tanintézetünknek versenyképes állapotban fentartása és fejlesztése. Nincs tehát arról szó, hogy mint a megelőző két zsinaton — egészen új törvénykönyvet létesítsünk,

csakis arról, hogy törvényeinket a tapasztalatok alapján reparáljuk.

Most, amikor törvényhozó testületünk ifjú királyunk uralkodása alatt első ízben gyűlt össze tanácskozásra, meg kell emlékeznünk felséges királyunkról is, (a zsinat összes tagjai felállanak) aki nekünk a zsinattartási engedélyt megadta, még pedig anélkül, hogy királyi biztost küldött volna. (Lelkes éljenzés.) Ófelségének úgy ez a királyi elhatározása, valamint egyéb fejedelmi tényei is bizton engedik remélni, hogy egyházunk szabadságai a jövőben is számíthatnak a Felség oltalmára. Ezért indítványozom, hogy Ófelségének hódolatunkat és hűséges ragaszkodásunkat táviratilag fejezzük ki. (Általános helyeslés.)

Meg kívánok emlékezni arról is, hogy utolsó zsinatunk berekesztése óta az akkori zsinati tagok körében óriási a halálozás folytán előállott fogyatéék. Az elhalt volt zsinati tagok neveit egyenként felemlíteni ma nincs módunkban, a veszteség magas arányát azonban mutatja a püspökök és főgondnokok közt előfordult halálozás nagy száma. Az 1904. évi zsinat megnyitásától fogva meghaltak a püspökök közül Bartók György dr., Kiss Áron, Kún Bertalan dr. zsinati elnök, Eröss Lajos dr., Fejes István, Antal Gábor dr. zsinati alelnök, Bak-say Sándor dr. A főgondnokok közül elhaltak Hegedüs Sándor, Vay Béla báró és Bánffy Dezső báró.

Midőn azt a reményünket fejezem ki, hogy a hosszan dúló véres háborút nemsokára a béke áldásai váltják fel és ezzel lehetővé fog válni a mi békés egyházépítő munkánk megindulása is, még egyszer megköszönöm a főtiszteletű és méltóságos zsinatnak hozzánk való kegyességét. A zsinatot megalakultnak nyilvánítom. (Lelkes éljenzés.)

*Hazájuk' féltő próféták keservén
Önnön sorsára ösmer a magyar . . .
Csoda-e, hogy a reformáció itt
„Magyar vallás“ lesz csakhamar!*

*Mélius Péter, Szegedi Kiss István,
S társaik mind azt is megérezik,
Hogy hitvallásul a nagy németénél
Nekünk a Kálvinusé nemzetibb!
A szabadságát féltő hon fiában
Eggyé lesz a hazafi és a pap . . .
Hitében is a szabadabb, a nyiltabb
És őszintébb: a — magyarabb!*

*S hogy a homályból Krisztus az örök fény,
Minket nappali tájakra hoz át:
Csillagos tornyú templomok tövében
Nyílnak az első magyar iskolák.
A magyar pap tanítómester egyben
Népe sorsával egybeolvadó.
Hirdeti szóval, tettel: „elvész a nép,
Mely tudomány nélkül való.“*

*Örök áldásunk haló porotokra
Ti régi magyar prédikátorok,
Oh hányszor kellett peregrinus módra
Éhezve, fázva nyomorognotok!
S jutalmatok — bár jött már „boldogabb kor.“
Ma is csak a mi áldó sóhajunk.
Mindegy! . . . Tirólatok szállt örökül ránk,
Hogy máig magyarok vagyunk!*

*Pozsony, Eperjes, a nápolyi gályák
A szenvedések, mártir kőpadok
Csak fényt szórnak kopott palástotokra
Kemény szemű, dacos magyar papok.
Az ős faj ez! Pártos, verseng, vitázik,
De egyben végül mindig egyetért:
Hűsége szent és kész halálba menni
„Hazáért és az Istenért!“*

*Hit és haza, e két szó együvé így
A közös üldözés tüzebe' jut, —
Jön idő, hogy szegény magyar szabadság
Megállni csak a hit sáncába tud.*

Dr. Baltazár Dezső zsinati lelkeszi elnök köszönete.

Főtiszteletű és méltóságos zsinat! Az én igénytelen egyéniségemet magas mértékkel felülhaladó megtiszteltetésért és bizalomért hálás köszönetemet nyilvánítom és ünnepélyesen fogadom, hogy elnöki tisztemet magyar református egyházunk hitelveihez való törhetetlen ragaszkodással, alkotmánya, szabadságai és intézményei iránt kegyeletes hűséggel, igényei, céljai és érdekei iránt lángoló lelkesedéssel, a tanácskozások vezetésében pártatlansággal, igazsággal és szelidséggel fogom betölteni. (Éljenezés.) Amikor így kívánom szolgálni anyaszentegyházamnak ügyét, a magyar református egyháznak ügyét, úgy vélem, hogy ugyanakkor szolgálom a magyar hazának is evidens érdekeit, mert az én nézetem szerint a mi református egyházunk érdekei és a magyar nemzet érdekei kongruensek, mert úgy tartom és vallom, hogy a magyar nemzeti eszmének legtisztább, leghivatottabb és legkipróbáltabb letéteményese a magyar református egyház. (Úgy van!)

És ezt a meggyőződésemet ráalapítom arra a történelmileg erős bizonyosságra, hogy a magyar alkotmányos szabadságért, a magyar nemzeti nyelvért és a magyar nemzeti kultúráért legtöbbet a mi egyházunk munkálkodott, a mi egyházunk türt, áldozott és szenvedett. (Igaz! Úgy van!)

Zsinat berekesztő imádság.

Mindenható Isten! Mennyei édes Atyánk! Hálaadással és reménységgel állunk meg szent színed előtt, munkánk egyik szakaszának beveződtekor. Bizony erős Isten vagy te, ki eltartottad tőlünk a veszedelmeket,

*Bocskay, Bethlen, Rákóczy csatáján
Egy volt a magyar vallás és haza.
Méltatlan lennél nemzetem a multra,
Ha ezt felednéd valaha!*

*Rosszkor virradtál csodás nagy időknek
Négy százados évfordulója ránk:
Viharzúgással van tele a lelkünk,
Bizonytalanság jajjával a szánk.
Emlékezésünk, ünnepszentelésünk
Pokoli, bős harcok zajába vesz . . .
Bár kész a lelkünk: akárhogy akarnánk,
Nem hozzád méltó ünnep ez.*

*De lesz még egyszer ünnep e világon,
Oh szent szeretet, a te ünneped,
Mikor az Evangéliom melegénél
Ölelkeznek egygyé a nemzetek.
Ez ünnepen, — én látom a jövődöt, —
Fölemelt fölél mi is ott leszünk:
Krisztus magyar Sionja állsz örökké
— Erős vár a mi Istenünk!*

Szabolcska Mihály.

amelyek villámlással és zengéssel, romlással és retentességekkel háborognak földi hazánk körül. Bizony esodás tanácsadó vagy te, hogy tétova elménket egyenes útra igazgattad, gondolatainkat hasznos áradások medrében hajtottad előre. Bizony békesség fejedelme vagy te, hogy egyességnek, megértésnek, egy akaratnak és megnyugovásnak szövetségébe fontad hasonlásra hajlandó indulatinkat.

Áldunk téged nagy Isten! hogy a te országod dolgainak könnyű terhével és gyönyörűséges igájával elfordítottad látásunkat egy időre a sátán tusakodásáról, melytől háborog és ég, reng és omladozik, alásülyed és felvetődik e meglátogatott föld színe, inségben görnyed, kinban szenved, erőszakal pusztul, sírván temet, keseregve gyászol, e világ minden népe és nemzetsége.

Uram! te ki könnyörületből, megváltás hatalmával küldted el hozzánk, érettünk szent Fiadat: tedd fogantossá az ő lelkét mi bennünk, hogy tudjunk küzdeni bátorsággal, túrni békén, szenvedni örömmel, áldozni dicsekedéssel mindazokért, amiket lelki ajándéku adtál az ő evangéliomában.

Töltsd ki a te lelkedet és profétáltass velé békeségről, hogy annak hallatán gyűljenek egybe minden népek és ismerjék meg a profétai szóban a te lelkedet, melyből örök szeretet árad és tanít. A gyülekezés helyén világosítsd meg a te orcádat a haragban elborult elmék felett, hogy meglássák és megismerjék, megfogadják és meg is tartsák a szeretet igaz törvényét, mellyel az egyik embert a másiknak nem ellenségéül, hanem testvéréül adtaid segítségre, boldogításra, hogy így legyen egység országokban és országok között s tündököljék fel a világ színéről mint a te dicsőséged: békesség áldása, szeretet visszasugárzása. Amen.

Dr. Baltazár Dezső.

A zsinat ünnepélyes deklarációja az 1848: XX. t.-c. végrehajtásáról.

Az 1848. évi XX. t.-c. nemcsak a hazánkban törvényesen bevett minden vallásfelekezetre nézve, különbség nélkül a tökéletes egyenlőséget és viszonyosságot állapította meg, de egyúttal elrendelte azt is, hogy minden bevett vallásfelekezet egyházi és iskolai szükségietei közálladalmi költségek által fedeztesenek.

A törvényben lefektetett elvek részletes megvalósítása — az illető hitfelekezetek meghallgatásával — a magyar törvényhozásnak tartatott fenn.

Messzire vezetne visszatekinteni az ezen törvény megalkotásától fogva eltelt közel 70 év viszonyosságaira, sokszor keserves tapasztalataira és fejleményeire. Egyet azonban meg kell állapítani, mint valóságot és ez az, hogy a protestáns egyházak az eddigi helyzetet sem a viszonyosság, sem az egyenlőség, sem az erkölcsi, jogi, vala mint anyagi méltány-

lás tekintetében az 1848: XX. t.-c. teljes megvalósulásának nem tekinthetik és éppen azért sem jó, sem rossz időkben nem mulasztották el e törvényben gyökerező jogaik érvényesítésére törekedni.

Most, amikor Ő császári és apostoli királyi Felségének legkegyelmesebb engedélyével III. budapesti zsinatunk egybegyült, multunkhoz, történelmünk tanulságaihoz és jogainkhoz való törhetetlen és hagyományos ragaszkodásunk teszi lelkiismereti kötelességünké azt, hogy ismét felemeljük szavunkat a magyar törvényhozás előtt és nyomatékosan kívánjuk az 1848. évi XX. t.-c. teljes végrehajtását.

Anyagi tekintetben ilyenek csak azt a rendezést tekinthetjük, amellyel összes egyházi és iskolai szükségleteink teljes mértékben és olyan alakban nyerneink intézményes kielégítést, amely az állandóság és a törvényes biztonság szempontjainak megfelel. Csak ily módon valósítható meg az egyházak erőviszonyai közötti azon egyensúly, mely az 1848. évi XX. t.-c. szellemének megfelel. Ez iránti igényéből nemesak azért nem engedhet egyetemes református egyházunk, mivel az törvény erejével van számára biztosítva, hanem azért sem, mert bármilyen engedés azt a látszatot kelthetné, hogy a magyar református egyház nem tudja kellőképpen értékelni a magában rejlő erkölcsi, kulturális és nemzeti erőt, holott ez az erő az országos átlagot minden vonatkozásában messze túlhaladja.

Készséggel elismerjük azt, hogy legutóbbi zsinatunk óta, a magyar királyi kormányok jóindulattal törekedtek református egyházunknak anyagi támogatására jönni. Ám ezek csupán esetről-esetre való részleges segélyezések, de egyáltalában nem képezik az 1848. évi XX. t.-c.-ben biztosított „tökéletes egyenlőség és viszonyosság” megvalósulását. Ez a megvalósulás anyagi tekintetben csak akkor következhet be, hogyha egyfelől a támogatás alapjául számbavétnak és elfogadtatnak egyházaink összes szükségletei, másfelől pedig, hogyha figyelembe fogunk vétetni javunkra azok a más egyházak egyrészénél elő sem forduló nagyon súlyos adóterhek, melyekkel a mi híveink terhelve voltak és vannak és amelyekkel kifejezetten állami feladatok megvalósítására szolgálnak.

Emellett természetesen az állami költségvetésben nyitva kell tartani a mindenkori szükségletek mértékéhez alkalmazkodó állami támogatásnak útját is, amelyet még a protestáns egyházaknál összehasonlíthatatlanul kedvezőbb anyagi helyzetben levő egyházak is mindenkor nemesak igényeltek, de megkaptak és élveznek is.

Midőn ezen jogos igényeink kielégítését ismétlenül is sürgeti zsinatunk, teljes tudatával van az állam súlyos pénzügyi helyzetének, de nem hagyhatja kiemelés nélkül egyfelől azt a tényt, hogy a magyar állam egyházi célra — a felekezeti közti arányos elosztás mellőzésével — jelenleg is az európai átlagot messze túl haladó vagyoni tömeget köt le, másfelől azt az igazságot, hogy a magyar református egyház erősítésére fordított minden áldozat bőséges mértékkel térül meg a magyar állam örök értékű, tiszta nemzeti tőkéjének gyarapodásában.

Midőn ezeket, valamint azt is megállapíthatjuk, hogy református egyházunk és annak minden egyes híve a trón és haza iránt a múltban is folyton megbizonyított hűségét, hazafiságát, áldozatkészségét, a mostani világháborúban tanúsított gáncs és kivétel nélküli erőfeszítésével, hősiességével, áldozataival betetőzte, egyhangúlag elhatározza zsinatunk, hogy nyomatékosan felir az ország törvényhozásához és kívánja, hogy a magyar államnak, református egyházunk javára, immár közel hét évtized óta esedékes tartozását teljes mértékben rója le.

Ezen felterjesztést zsinatunk a kormánynak is bemutatja és felkéri annak támogatására.

Egyház

A Bihari Református Egyházmegye emlékirata a reformáció 400 éves évfordulóján.

Mi, az örök kegyelem Istenének e földi létben múlandó, de ennek múltán örökkévalóságra hívott gyermekei kik a Bihari Református Egyházmegye területén futjuk a múlandóság útjait s törekszünk elhivatásunk örök-boldog hona felé, az emberlélek meg nem oltható Isten-vágyának közvetlenül a nagy Teremtőhöz szárnyalhatását sürgető s mérhetetlen gátak ellenére is újra biztosító hőskor hajnalának négy évszázados emlékünnepe parányiságunk érzetében lelki alázattal, istenfiúságra méltóztatóságunk boldog reményében bizodalmas lélekkel visszük háládatos szívünket a mi Atyánk elé, kinek kegyelme által tartattunk meg a hálás emlékezés mostani ünnepére.

Megelevenülnek előttünk a régmúltak heroikus küzdelmei: gyászukban, sikerükben az Örökkévaló kegyelmének megannyi bizonyosságai. Évszázadok sűrű homályán át élénk szoborlik a bibliás barát: Dr. Luther Márton, kérve, követelve az Irás szellemében a halandó emberi hatalmak tiltó gátjain át a halhatatlan lélek közvetlen egybekapcsolódhatóságát az egyedül állandó hatalommal, Teremtő-Urával. Látja lelkünk az ingyen való kegyelem theokraciáját valló s megvalósítását életveszedelem árán, életörlo munkálkodással, csodás energiával óhajtó, akaró, ... kikényszerítő Kálvin Jánosunkat. Hozzájuk társulnak kegyelletes emlékezésünkben magyar hithőseink. A nagy úttörők, a nyugatról támadt világosság első fényszóói s az azt megoltani nem engedő dicső

fejedelmek, hatalmas urak és a lelkükbe vett fénnel bebörtönözés bús éjszakáján, gályákhoz kötöttség sötét próbáin is Istent kereső, benne megnyugvó rab-predikátorok s iskolamesterek. Az Úr kegyelmének ebben a földi létben dicsőségre, gyászra, sikerre, bukásra s az örökkévalóságban megdicsőülésre elválasztott engedelmes eszközei, törekeny testben erős lélek révén törhetetlen edényei...

Nyomukba sereglük magyar protestáns népünk századok során, amint bibliás magyarságával „anyanyelvünk búzáját s méltóságát” sokszor egyedül őrzi a nemzeti öntudatlanság idején, hogy eredetiségét érintetlenül adja át egy jobb, elevenebb, magyar mivoltára többlet adó kornak s amint magaalakította ekklezsiáiban elsajátított jogérzetével kitéphetetlen gyökere volt nemzeti alkotmányos életünk fájának s világító fáklyája jókedvű, áldozatkész adakozásából épült, fenntartott kis és nagy iskolái révén a haladottabb népek kulturájával kapcsolatba hozott magyar műveltségnek.

Mi is azért, mivelhogy az Örökkévaló kegyelme sok bizonyosságának fellege borúl ránk a múltból; bár a jelenben harci szekerek dübörgő zaja adja tudunkra, hogy az embervilág nagy része dicstelen versenyben szakgatja magáról újólág a szeretet Istenének képét, bizodalmas szívvel várunk s Isten segedelmével munkáljunk egy jobb kort, melyben a nagy kegyelmű Isten által istenfiúság méltóságára hívott ember a békesség fejedelmét vallja Mesterének s a négy évszázaddal ezelőtt láncairól megszabadított Irásból elősugárzó krisztusi szellemet a lelkek millióiban is élővé teszi s ezzel hoz igazán kedves áldozatot egy eljövendő boldogabb jubileumon is az örök szeretet Istenének...

Bán István.

Az érmelléki egyházmegye jubileumi őszi közgyűlése.

Szeptember hó 18-án tartotta meg érmelléki egyházmegyénk Székelyhidon a reformáció 400 éves ünnepségével kapcsolatban rendes őszi közgyűlését. Gyűlésünknek ünnepi szint adott a reformáció emlék-ünnepélye, melyet a református templomban tartottunk. A közgyűlést megelőző napon volt a lelkész-értekezlet, melyen a kerület által oda utalt ügyeket tárgyaltuk meg.

A stólak ügyében javaslatot tett az értekezlet a közgyűlés útján a kerületnek, melyben a stólak rendezését halaszthatatlannak mondván ki, kérte a kerületet, mint egyedül illetékest, a stólak egyöntetű rendezésére. Takács Zsigmond tanácsbíró ennek kapcsán azon óhajának adott kifejezést, hogy következményeiben mily eredményes lenne, ha minden egyes temetés a lelkész funkciójával végeztetnék. Sokan átértékelték óhaja szükségességét.

A lelkészi özvegyi és árvai gyámdíjak felemelése végett a kerület útján ismét felírt lelkészértekezlet, kérve, hogy az özvegyi gyámdíjak 1200, az árvák-jutaléka 400, a félárvaké pedig 250 koronára emeltessek fel. Szeretett esperesünk indítványára egyhangúlag kimondotta értekezletünk, hogy a reformáció ez ünnepi éve emlékére egy alapítványt létesít, melyet a reformáció 500 éves alapja címén 100 éven át tőkésít, 100 év után pedig az egyházmegye lelkészei és református felekezeti tanítói gyermekei neveltetési költségeire fordítja. Ez alaphoz az egyházmegye pénztára 1000 koronával, minden egyes lelkésze 20 és 10 koronával, minden tanítója 5 koronával járul hozzá. Egyházmegyénk kiváló világi tanácsbírói kara is nagyobb összeget ajánlott fel ez alapra, úgy, hogy egy mindenben maradandó emlék fogja hirdetni 100 év után az apák cselekedni szerető nemes akaratát.

Az 54—1917. sz. kerületi végzés alapján elhatározta értekezletünk, hogy a terményjárandóságokat mérsékelt s nem a mai abnormis árakat véve alapul, újra megváltatják az egyes egyházakkal 5 évre. E nap délutánját a tanácsbírói értekezlet s egy símán elintézett fegyelmi ügy kötötte le.

Másnap, 18-án 9 órakor volt a díszközgyűlés a református templomban. A helybeli és vidéki közönség zsúfolásig megtöltötte a templomot, hol a díszes közönség s a palástosan megjelent papság nagyon jó benyomást tett. A 105. dics. 1—2. versének eléneklése, a helybeli kántor művészies orgonajátéka után Szabó Zoltán főjegyző tartott ügyes beállítással, a zsidókhöz írt levél 137. alapján ünnepi beszédet, mely könnyed tanítói modorban ismertette a reformáció történetét. A szép, szónoki lendülettel elmondott beszéd mély hatást tett. A 37. dics. 2. versének eléneklése után esperesünk mondott tartalmas megnyitó beszédet, majd főjegyző felolvastván a díszgyűlés emlék-jegyzőkönyvét, esperesünk mondotta el megható képekben gazdag záró imáját. A himnusz eléneklésével ért véget a díszgyűlés. Tíz perc szünet s a nagy közönség eloszlása után áttértünk a közgyűlés rendes tárgysorozatára. Az esperesi jelentéseket olvasta fel főjegyzőnk, a hitélet, anyagi áldozatkészség erősödését jelentette mindenütt. Örömmel hallgattuk az adományokról tett jelentést, melyek közül főként az áldomsdi fogyasztási és értékesítő szövetkezet 4000 koronás adománya az egyháznak kellett feltűnést. Lelkészerterkekezleti tanügyi bizottsági jelentések után 2 új tanító, 3 tanítónő esküdt fel köteleességük hív teljesítésére. A 38 számból álló tárgysorozat egymás után pergett le ezután, érdemleges tárgyalást nem igényelt egyik sem, aprólékos ügyek, melyeket az előadók körültekintő referációjában csakhamar elintézett a közgyűlés.

Az egyhangúlag hozott határozatok hitelesítettnek jelentett jegyzőkönyve, esperesünk bezáró szavai

után a 35-ik zsoltár eléneklésével vége lett emlékeztetés gyűlésünknek.

Délben közébd volt a Szentés-féle vendéglőben, ahol többen mondtak tósztokat. A szokatlanul népes bankett a legkedélyesebben folyt le, de az idő előhaladottsága véget vetett a kedves napnak, visszaintvén mindnyájunkat egyházunkban folytatni munkánkat, kedves kötelességünket.

Almosd.

Székelyhiány Béla,
értekezleti jegyző.

A középszabolcsi egyházmegye jubiláris közgyűlése.

Méreteiben nagyszabású, belső tartalmában gazdag változatú, lélekemelő összefoglaló volt a középszabolcsi református egyházmegyének 1917 szeptember 25—26-án. Ekkor tartotta őszi rendes közgyűlését s vele kapcsolatban ünnepelte a reformáció négyszázados jubileumát. A világháború a nagy jubileumi év fényét tompítja, derűjét az aggodalmak fátyolával szövi át; ünneplésünk a múlton elmerengésnek, a jövőbe vetett bizalomnak hálával, reménységgel gazdag szálaiból szövődött. Egyházmegyénk intelligens közönségének tekintélyes része jött össze Nyíregyházán ünnepelni, emlékezni, hálákat adni. Az ünneplések első napján a vármegyeháza nagytermében vallásos estély volt, melyen alkalmi ének s az esperes rövid megnyitó beszéde után Andrassy Kálmán „A Kálvin lelkivilága” címen egy színpompás képet adott. Beszédében a szeretetnek mélysége a tudásnak tiszta látásával, a próféta elragadtatásával egyesült Isten iránti igaz hálává — „solí deo gloria”. Előadónk lelke tüzevel, szíve melegével, próféta megérzésével, magasan járó, mégis közvetlen, tiszta világával igen mély hatást keltett.

Lelkészekből s tanítókból álló, alkalmi karének adta elő a Luther énekét. Dr. Szesztay Zoltán egyházmegyei ügyész „A világi elem feladatairól” értekezett; ahogya a múltból tanulta, ahogya a jelenben látja, ahogya a jövőben várja. Előadása minden vonatkozásában az egyházaért élő, annak minden intézményeit megbecsülő, sorsát szíven viselő világi papnak okos, megszívlelésre méltó előadása volt.

A Szózat együttes éneklése zárta be az összefoglalót. Másnap reggel ünnepi istentisztelet volt a városi templomban. A nyíregyházaiak temploma ötödrészét sem tudta befogadni a falvakból is nagy számmal érkezett ünnepelni vágyóknak. Hatóságok a lutheránus testvéreken kívül nem jelentek meg.

Megfelelő templomi éneklés után Görömbey Péter, az egyházmegye apostoli buzgóságú esperese remek kidolgozású, lelkesedéssel előadott imája emelte a lelkeket a világosság Istenéhez, az erő Atyjához. Ima után az említett ének a „Hozsánna”-t adta elő áhitatos mély érzéssel. Bokross Elek főjegyző

tartalmas egyházi beszédet mondott amaz új világosságról, mely a sötétségben ülőkre következett Isten kegyelméből a reformátorok munkássága által. Beszéde mindvégig lekötve tartotta hallgatói figyelmét. Az istentisztelet gyülekezeti ének fejezte be, mire az egyházmegyei közgyűlés a templomban megalakulván, az esperes a reformációnak a tudományokra gyakorolt hatását fejtegető beszéddel nyitotta meg a gyűlést. A lutheránus testvérek Paulik János nyíregyházai lelkész, egyházkerületi főjegyző vezetése alatt testvéri örömeiknek adtak kifejezést. A mély hatást keltett üdvözlő beszéd, az esperesi válasszal együtt a protestáns uniót óhajtotta, ajánlotta. Majd Korocz József olvasta fel a Porzsolt István által írt, de betegsége miatt annak előadásában megakadályozott történeti munkát. Hymnusz eléneklése zárta be az ünnepélynek s díszközgyűlésnek a templomban tartott részét. Innen a vármegye házába vonultak fel a gyűlést alkotók, felemelő érzések hatása alatt folyt a tanácskozás tovább.

A rövidre szabott térhez képest a gyűlésről még csak röviden. Megilletődéssel emlékeztünk meg a tragikus véget ért Csatóry Zsigmond sényői s a tudományos lelképásztori munkában megfáradt Nagymáté Albert balkányi lelkész elhunytáról. A haladó idő mindkét helyre mást állított; Sényőre Kiss József, Balkányba Szenczy István hívtak meg.

Iskoláinkban a tanítóhiány mindjobban észlelhető. Kevés intézmény szenved annyit a háború alatt, mint az iskola. Egyházmegyei aljegyző Porzsolt István lett. A pataki főiskola 1000 korona segélyt kapott. Esperes jelentése szerint az egyházak külső belélete általában megnyugtató, áldásos. A háború lehangoló hatása alól sehol nincs ugyan menekvés, de él a lelkekben a reménység —, a hívekben, mint a gyülekezetekben egyaránt — hogy a szabadítás Istene, aki 400 éven át védett, jelenben segít, megtart a jövőben is. Úgy legyen!

Veress Károly.

A máramaros-ugocsaí egyházmegye jubiláris reformációi ünnepe és közgyűlése.

Vállunkon a háborúság hozta súlyos keresztel ünnepeljük mi, magyar protestánsok a negyedik száz okt. 31-et. Csudálatos, hogy mind a négy, százados jubiláris ünnepünk, lelket emésztő-kinzó gyötörések között jött el. De van ebben valami gondviselésszerűség, hiszen a szenvedéshez, háborúsághoz szokott magyar protestantizmus így ünnepel a múltjához méltó keretben, a szenvedések, a fájdalmak könnyeivel áztatott talajából nőttek a hatalmas, evangélium- és nemzetmentő-intézmények és hősök. Ezt érezve, nem a zúgolódással, de mélységesen hálás érzésekkel ünnepelt ez a mi egyházmegyénk,

amelyik a hadiszintér nyomorúságos keservei között is a nagy naphoz méltó és mély nyomokat hagyó módon ünnepelt. Velünk ünnepeltek azonban azok is, akik bár nem protestánsok, de tudják azt, hogy a mi ünnepünk itt a végeken, a nemzet ünnepe is. S ez a körülmény is avatta széppé, nemessé, építővé s a reformációhoz méltóvá a mi ünnepünket.

Ezenek az okt. 9-én Maramarosszigeten tartott ünnepnapunknak központja, a szigetiiek hatalmas, szép templomában tartott istentisztelet volt, melyen a pasztori kar palástosan, az egyházmegyét alkotó többi tagok ügyszólván teljes számban s a szigeti gyülekezet s a más vallásúak is, a templomot zsúfolásig megtöltő számban jelentek meg. Itt Biki Ferenc esperesünk az egyszerűség fenségével teljes imájával vezette lelkünket hálaadásra az Úr színe elé. Bede László pedig, — aki ez alkalmi beszédével az egyházmegye által e célra kitűzött pályadíját nyerte meg — prédikált. A szolgálat és szolgáltság lelkének 400 éves küzdelmét mesteri módon festette a magyar protestantizmus történelmében s a gazdag eszmei tartalomnak méltó tolmácsolása volt igazán művészi előadásának non plus ultrája. Beszédének igazán építő, a protestáns öntudatot erősítő mély hatása volt. Az ünnepi fölemelő érzést emelte, a református főgimnázium énekkara által, az istentisztelet keretében Árokszállásy János maramarosszigeti énektanár vezetése alatt művésziesen vezetett és előadott Luther éneke.

Az ünnepi istentisztelet után díszközgyűlés volt ugyancsak a templomban, melyet György Endre egyházmegyei gondnok elnöki megnyitója vezetett be. Ez a reformáció és reneszánsz nagy szolgálatait, különösen lelki ajándékait méltató gyönyörűséges beszéd nem mérhető a sablonos elnöki megnyitók mértékével. Ez a kiváltságos szellemi képességű György Endre méltó megnyilatkozása volt a reformáció nagy jubiláris ünnepén. Ezután határozta el díszközgyűlésünk, hogy a szigeti liceum internátusában, két szegény tanuló ellátására szolgáló 10,000 koronás reformációi alapítványt tesz s hogy háború után első dolga lesz, a páli leveleknek 1533-ban magyar nyelvre fordításával egyházmegyénk területén a reformáció szent ügyét szolgáló Komjáthy Benedeknek emléket állítani fel. Bihary Lajos papi főjegyző kiváló tollával megírt emlékirat felolvasása és a 40-ik lelkipásztori szolgálati évet töltő Tóth Ferenc técsői pásztor és legidősebb tanácsbíró szívből fakadó, befejező imádsága után, a himnusz éneklésével ért véget díszközgyűlésünk.

Majd délután 4 órakor vette kezdetét rendes traktus gyűlésünk. Két kiemelkedő tény e gyűlésen örök emlékezésre méltó. Az egyik, amellyel Szőlőssy Antal kir. tanácsos, a szigeti egyház főgondnoka, a szigeti egyháznak két nagy haragnak ajándékoló öntetését jelentette be, a másik, amellyel Kovássy

Ákos egyházmegyei világi tanácsbíró 2400 korona értékű 6% hadikölcsön kötvényes alapítványt tesz, több ugocsa egyház lelkipásztora fizetése emelésére. A jubiláris naphoz méltó cselekedetek ezek.

Gyűlésünk különben az istentiszteleten és díszközgyűlésen elhangzott imádságok és beszédek ki-nyomatását elhatározta. Örömmel hallottuk esperesi jelentésből, hogy e kicsiny egyházmegyében az elmúlt évben több, mint 24.000 korona adatott jótékony célra. A stóla ügyében hosszas vita után 100%-os emelési javaslat határozatott, annak kimondásával, hogy ez az egyházközségek autonóm joga. A lelkészi özvegy- és árva-járulékok emelése halaszthatatlanul szükségesnek mondatott ki, de a kormány által beígért 48. XX. t.-c. végrehajtására hagyatott az. Több kisebb fontosságú ügy letárgyalása után a gyűlés véget ért.

A referáda nem volna teljes, ha elismeréssel nem adoznánk a buzgó főgimnáziumi direktornak és tanárkarnak a kitűnő disztribúció rendezéséért, mely ékes tőzstokban volt teljes. **Maramarosi.**

Irodalmi szemle

A debreczeni m. kir. tudományegyetem *Almanachja az 1916—17. tanévről*, amikor dr. Láng Nándor, a bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi kar ny. r. tanára volt a Rector Magnificus, tájékoztat az egyetem alapításáról, az 1912: XXXVI. törvényekről, az egyetemi tudománykarok tanáraitól, a szemináriumokról, vizsgáló bizottságokról, egyetemi könyvtárról, hivatalokról, köri ügyekről, alapítványokról és a hallgatókról. A kimutatásokból látható a tanerők és hallgatók létszáma és ez utóbbiak megszólása vallás, honosság, vármegyék, anyanyelv szerint és így tovább. A hatalmas lendületnek indult ifjú erőteljes egyetem iránt általánosan érdeklődő körök figyelmébe ajánljuk e kiadványt.

Protestáns szemle XXIX. évf., 7—8. füzet cikkei: Az emberiség életének filozófiája, írta dr. Tavaszy Sándor, Adatok a muraközi reformáció történetéhez, írta dr. Haller Jenő. A Szemle rovatban dr. Kováts István szól a debreczeni theologiai doktorátushoz, míg az Irodalmi szemlébe dr. Thury Etele írt Dévay Bíró Mátyás haláláról és Szendrey Zsigmond Arany Jánosról. Az apró kritikák és a Jelek és magyarázatok változatosak és érdekesek.

A görögényi református egyházmegye kiadásában megjelent egy korszerű munka, melynek címe Háborús feljegyzések a görögényi református egyházmegyének az 1916. évi oláh betöréskor menekült egyházairól. Ára 5 korona. Megrendelhető Csekme Ferenc esperesnél, *Gernyeszeg*, Marostorda megye. Úgy tartalmáért, mint hazafias nemes célzatára való tekintetből, melegen ajánljuk.

A vértessaljai református egyházmegye Imák, erkölcs-, illem-, egészség- és életszabályok címen a református népiskolák használatára szánt 48 lapos füzetkét bocsájtott közre immár tizenharmadik javított kiadásban. Ára 50 fillér. Nagy lelki gyönyörűséggel olvashatók ezek a még nagyobbára apáinktól és nagyapáinktól reánk szállott régu'ák, amelyek szerint tanulták vala régeniben a mórest. Most is nagyon megfelelők, alkalmasak s ez a füzet bizonyosan megéri még a huszonötödik kiadást is.

Emlékfüzet Arany János születésének századik évfordulójára 1817—1917. Kiadja a debreczeni Csokonai-kör. Ára egy korona. A füzet tiszta jövedelme a debreczeni Arany—Petőfi szobor javára van szánva. Terjedelme 60 lap. Kardos Albert titkár lendületes előszava után olvasható Géresi Kálmán eszmedús, remek elnöki megnyitó beszéde, azután Oláh Gábor mesteri jellemrajza Arany Jánosról és Baltazár Dezső dr. hatalmas szónoki képességről tanúskodó előadása, mellyel föltárja A magyar kálvinizmus szellemét Arany János költészetében. — Csánky Benjámint mélyrehatóan fejtegeti Arany erkölcsi világfelfogását és Szávay Gyula híven s méltóságosan zengi dalát A képmutogató címen. Az izléses kiadvány úgy értékes tartalmáért, mint céljáért méltó a legrokonszenvesebb figyelemre.

Evangelischer Wochenbrief von Prof. D. Adolf Deissmann, Universität, Berlin. A 33—34. szám tanulságos értesítést közöl arról, hogy az amerikai protestantizmus miképen fogja megülni a reformáció négyszáz éves jubileumát. Ezenkívül német fordításban közzéteszi a Congregationalist nevű amerikai folyóirat minap megjelent vezércikkét arról, hogy miért becsülik az amerikaiak Luthert. Mi is aláírjuk az amerikai püspöki methodista egyház vasárnapi iskolahatósága által kiadott hivatalos alkalmi program eme nyilatkozatát: „Egy nép sem köszön többet a reformációnak, mint Amerika”.

Halottaink

Csák Máté.

1857—1917.

Éveken át ott hervadozott a nagyváradi szép Köröspart lombos gesztenyefái alatt. Ha látogatába mentünk hozzá, csak ott kellett keresnünk. Ott üldögélt, tekintetét a templomon pihentette meg, amely az ő lelkészkedése alatt öltött új ruhát; vagy a paróchiát nézte, amelyről gyakran elbeszélte, hogy milyen varázslatos gyorsasággal épült föl néhány szombaton, midőn a vállalkozó az épen akkor épülő zsinagógán nem dolgozhatott. Majd szobájába szorította súlyosbodó baja, s ablakából nézegette a forgalmas Corsót, amely a régi hepe-hupás, disztelen malom-füzes helyén nőtt ki a

földből, mint valami tündér-kert. Száz esztendővel ez előtt ellenségeink gúnyos örömmel fogadták, hogy a reformátusok a szeméttlerakodó malom-füzes szélén emelnek templomot. Ma ez a hely Nagyvárad legszebb tere.

Itt merengett el a hervadozó Csák Máté lelke az ő nem dicsőség nélkül megfutott pályáján.

Aróni család sarja. Egy arisztokrata nem büszkébb származására, mint amilyen büszke volt ő arra, hogy pap-fiú. Minden pap-fiút édestestvérenek tekintett.

Atyja Csák János vésztői lelkész, anyja: Bergmann Amália. Elemi iskoláit Sopronban végezte, az édesanyja rokonai között; s a német nyelvet kicsiny korában elsajátította.

Mezőtúri diákévei után Debreczenbe ment, ahol 1878-ban végzett; s előbb otthon, majd Sarkadon, Osváth Imre esperes mellett káplánkodott. Az első lelkészképesítő vizsga leteltével Szentesre neveztek ki időközi lelkésznek, s mint szentesi időközi lelkész jelentkezett 1880-ban a második vizsgára. A szentesi lelkészválasztás zűrzavarái miatt időközi lelkészkedése 1881 őszig terjedt; akkor ment előbb Füzesgyarmatra, majd Tépére, ahol Szele György beköltözéséig maradt. Szele helyett ő lett Némethy Károly államtitkár atyja: Némethy Lajos debreczeni lelkész segéd-lelkőse. Debreczeni működéséhez kedves emlékek fűződnek. Nemesak a nép szerette a daliás termetű, ékesszavú káplánt, de mint a Dóczy-leánynevelő intézet vallás- és énektanára is, sok dicsőséget szerzett azzal, hogy énekkart szervezett és az énekkart ügyesen vezette.

Atyja halála után hazament Vésztőre 1885 tavaszán; a vésztőiek szíves-örömmel megválasztották, de a jelölési törvény útját vágta: nem jelölték. A Vésztőre távozó Kun Béla helyére a nagyváradiak választották meg óriási szótöbbséggel, 1886 március 7-én. Virágvasárnapján foglalta el állását. Gyakran emlegette életének azt a boldog virágvasárnapját. Az a meleg rokonszenv, amely fogadta, végig kíséri egész életén. A fiatal pap csakhamar kedvelt tagja lett a nagyváradi fényes társaságnak. Nagy műveltsége, előkelő modora, derült kedélye, eleven, sziporkázó szelleme sokakra nézve nélkülözhetlenné tette. Társasága sokakra nézve a léleknek üdítő fürdője. Baráti hajlékát szívesen keresték föl fehér papok is, akik közül többen épen az ő személyes hatása alatt hagyták oda a rendházat. Egyik épen sógora lett. Nem csoda, ha szigorú tilalom adatott ki, hogy a főtisztelendő tanár urak nem járhatnak Csák Mátéhoz szalonnasütésre, vacsorára, baráti látogatásra.

Sok bohém vonás volt benne, s nem annyira az alkotások embere, mint pedáns munkás, rendszerető lélek. Pontos jegyzetet vezetett vasárnapi textusairól épen úgy, mint stóla bevételeiről és házi kiadásairól. A nagyváradi lelkészekre nehezedő nagy munkából kivette a maga oroszán részét és nem terhelte túl segédlelkészét, jut annak ügyis elég. Délelőtt ő volt a hivatalban, ő temetett, míg a segédlelkész egyik iskolából a másikba rohan vallásóráról vallásórára. Mikor délben a segédlelkész,

ahogy Csák hívta, az: „Atya“ hazaérkezett, rendszerint asztalon volt az étel (ebben is igen pontos volt), és az asztalkendő alatt ott volt a délutáni prédikációs halott életirata. Nagyváradon t. i. sokszor alig egy-két órával a temetés előtt tudja meg a soros lelkész, hogy temetnie kell. Az életíratra már feljegyezte a mindig találó textust. Ebéd alatt aztán elmondta, hogy mit is prédikálna ő afelett a halott feleit. Ebéd után pedig hangzott a kérdés: hát Atya mit mondana?! És mire az is elmondta gondolatait, a minden múzeumi gyötredésnél hasznosabb készülés befejeződött, már megállott a koci a paróchia előtt, mehettünk temetni. Talpraesett útmutatásai, tanácsai sokszor mélyebben megvilágították szent szolgálataink rendjét, mint könyveknek egész halmaza.

A művelt, kellemes modorú ember tudott kemény és nagyon erős lenni. De ezt ne rójuk fel neki ott, ahol annyi mindenféle emberekkel volt ügye-baja. Mikor a városba özönlő selejtes elemek árúba bocsátva lelküket, kitérésre jelentkeztek nála, szigorúan ragaszkodott ahhoz, hogy az idegen illetőségűek születési bizonyítvánnyal igazolják, vajjon csakugyan reformátusok-e? Egyszer a lelkeket felhajtó kufár tiltakozott e követelés ellen, a tiltakozót azzal intette le: hiszen egy malacot sem adnak el passzus nélkül! Erős kiszólásának meglelt az eredménye; a kitérni akaró másodszer nem jelentkezett.

Szelleme frisségének, gyors találékonyságának hasznát látta egyházmegyéje is, amelynek papsága első évétől tisztviselője volt, előbb levéltárnoka (1886), majd számvevőszéki elnöke (1889), jegyzője (1891), s 1893 áprilisétől, tehát alig egy félév hijjával huszonöttestendőn át tanácsbírája. A múlt század kilenvenes éveiben áldatlan küzdelmek dúltak a bihari traktus körösvölgyi és sárréti egyházközségeit. Ha a tanácstalan lelkeknek útmutatni, ha rendet teremteni, ha békét csinálni kellett — ott volt Csák Máté. Egy-egy helyén és idején kimondott szavával, mint villámfénnyel világította meg a hamis prófétáktól fölzaklatott lelkek előtt az egyedül helyes ösvényt, amely a béke és hithűség ösvénye.

Gyöngéd, megértő lelkével gyakran sietett az özvegyen maradt papnak segítségére. Ő volt a bihari egyházmegyei lelkészek temetkezési egyesületének pénztárnoka. És ha egy-egy haláleset kiürítette a pénztárt, s mielőtt a tagsági járulékok befolytak volna, újabb gyász eset következett, az üres pénztárt ő segítette ki; a temetkezési összeget a gyászoló feleknek a magából fizette ki, tudván, hogy kétszer ad, aki gyorsan ad.

Isten sokféle testi, lelki szép tehetséggel ajándékozta meg Csák Mátét; s ezek az isteni adományok nem voltak nála elásott talentumok, hanem híven kamatoztatta azokat egyháza javára, Isten dicsőségére. Voltak életének esztendei, mikor azt gondolhattuk, hogy nincs nála boldogabb és megáldottabb ember.

Haj! de az Úr útjai nem a mi útaink; az Úr gondolatai nem a mi gondolataink! Az áldások mellé egymásután érkeztek a csapások is. A hatalmas erejű férfi a csapások alatt összeroskadt. A díszes gyertyatartó

megromlott. Csák Máté, a református papság egyik tipikus alakja, alig hatvanegy éves korában porba dült. Földi maradványait október 17-én temettük el a boldog feltámadás reménye alatt. Özvegye és három gyermeke maradt. Gyermekei közül csak az idősebbik leány volt itthon; a kisebbik leány, aki férjével Laibachban lakik, ahol férje katonai szolgálatot teljesít és fia, aki orosz hadi fogoly, nem kísérhette utolsó útjára. A háznál hú szolgatársa Sulyok István esperes-lelkész imádkozott; imádsága szivből fakadó viszhangja volt annak az áldásnak, amellyel őt a haldokló, öntudatának mintegy utolsó fellobbanásával, halálos ágyán Istennek ajánlotta volt. Sok, sok ezer ember kísérte a koporsót a templomba, ahol — a megholt kívánsága szerint — alólírott mondott felette emlékbeszédet (Máté 24, 35), melynek minden szavát a tanítvány hálája és szeretete sugallotta. A sírnál Dankó Sándor ártándi lelkész búcsuzott el tőle, aki a nagy szenvedőnek éveken át volt ápolója, gyámoltója, nem fizetett káplánja, hanem igazi szeretet-teljes jó fia.

Áldott legyen az Úr jeles szolgálójának emléke! Vigasztaljon a reménység, hogyha földi sátorháza elbomlott is, épülete léssen Istentől, nem kézzel csinált, hanem örökkévaló.

Berettyőújfalú, 1917 október.

Csernák Béla,
refe nátus lelkész.

Különfélék

A debreczeni református kollégium és a Debreczeni Protestáns Irodalmi Kör reformációi ünnepélyeinek részletes műsora:

I.

a) 1917 november 4-én, délelőtt 9 órakor istentisztelet a nagytemplomban.

1. Fennálló ének 37. dicséret 1. vers. (Jövel Szentlélek Úristen.) 2. Gyülekezeti ének 46. zsoltár 1., 4. vers. 3. Főiskolai énekkar: Szeretet . . . Bognártól. 4. Imádkozik és ünnepi egyházi beszédet tart dr. Veress István református tanítóképzőintézeti igazgató. 5. Főiskolai énekkar: Wagner F. átíratában: Erős vár a mi Istenünk. 6. Gyülekezeti ének 179. dicséret 10. vers.

b) 1917 november 4-én, délután 5 órakor a kollégium dísztermében a D. P. I. Kör és a Hittanszaki Önképző Társulat ünnepélye:

1. Főiskolai énekkar: Szeretet . . . Bognártól. 2. Megnyitó beszéd. Mondja: dr. Lencz Géza kollégiumi igazgató, a D. P. I. K. ügyvezető elnöke. 3. Október 31. Szavalja: Orosz Lajos IV. éves theologus. 4. Ünnepi beszéd. Tartja: dr. R. Kiss István egyetemi ny. r. tanár. 5. Meyerbeer: Hugenották. Zongorán előadja Almássy Márton főiskolai szénior. 6. Főiskolai énekkar: Wagner F. átíratában: Erős vár a mi Istenünk.

II.

a) 1917 november 11-én, délelőtt 9 órakor ifjúsági istentisztelet a kollégiumi oratóriumban.

1. Fennálló ének 37. dicséret 1. vers. 2. Gyülekezeti ének 74. dicséret 1., 2. vers. 3. Főiskolai ének: Szeretet . . . Bognártól. 4. Imádkozik és ünnepi beszédet tart dr. Tankó Béla egyetemi ny. r. tanár. 5. Főiskolai ének: Wagner F. átiratában: Erős vár a mi Istenünk. 6. Gyülekezeti ének 37. dicséret 3. vers. Istentisztelet után az ifjúság által rendezendő ünnepélyes felvonulás, majd a gályarabok oszlopának megkoszorúzása.

b) 1917 november 11-én, délután 5 órakor a református főgimnázium tornacsarnokában a református főgimnázium ifjúságának reformációi emlékünnepe.

1. Históriai ének Dévai Mátýásról . . . Kapi Gyulától. Előadja a református főgimnázium vegyes kara. 2. Bevezető beszéd. Mondja: S. Szabó József felügyelő-tanár. 3. Jövel Szentlélek Isten. Szegedi Kiss István reformátor éneke id. Szotyori Nagy Károlytól. Előadja a református főgimnázium vegyeskara. 4. A garabonciás diák. Korkép 3 színben, a reformáció kezdete idejéből. Irta: Baksay Sándor. Előadja a főgimnáziumi ifjúság.

III.

1917 november 18-án, délután 5 órakor, a kollégium dísztermében.

1. Haendel: Largo. Énekli a református tanítónőképző intézet dalkara. Ünnepi megnyitó beszédet tart dr. Erdős József egyetemi ny. r. tanár, D. P. I. Kör elnöke. 3. „A reformáció hatása a tudományra“ címmel értekezik Csányk Benjámin egyetemi ny. r. tanár. 4. Hegedű szóló. Előadja: Piribauer Ferenc hegedűművész. 5. Erős vár a mi Istenünk, Wagner F. átiratában. Énekli a református tanítónőképző intézeti dalkar.

IV.

1917 november 24-ikén, délután 5 órakor a kollégium dísztermében.

1. Storch: Ima. Énekli a Városi Dalegylet. 2. „A reformáció hatása a társadalmi és kulturális életre“ címmel értekezik: dr. Szeberényi Lajos Zsigmond békéscsabai ev. lelkész. 3. Hammerstedt János zongoraművész zongorajátéka. 4. Rossini: Aldások Istene. Énekli a Városi Dalegylet.

V.

1917 december 7-én, délután 5 órakor a kollégium dísztermében.

1. Főiskolai ének: Tompa: Szerelmeim. Zenéje Hopper Rezsőtől. 2. „A reformáció hatása a jellemre“ címmel értekezik dr. Baltazár Dezső református püspök, a D. P. I. K. védnöke. 3. Tompa Mihályról megemlékezést tart: S. Szabó József református főgimnáziumi tanár. 4. Simonffy Irén művész zongorajátéka. 5. Főiskolai ének: a) Tompa-dalok. Átírta: Mácsai S. b) Gluck: Ima.

A reformáció 400 éves jubileuma a debreczeni református egyházban.

A debreczeni református egyház a mai idők komor hangulatához mért nemes egyszerűséggel, de annál bensőbb melegséggel és áhitattal ünnepelte meg a reformáció 400 éves jubilaris évfordulóját. Október 31-ikén d. e. 10 órakor ünnepi harangzúgás hívta a református híveket s az egész város érdeklődő polgárságát a nagytemplomba hálaadó istentiszteletre, amelyen ott is láttuk a városi tanács, a bíróságok, katonaság, helyi tanintézetek és vallásfelekezetek képviselőit s a templom egész nézőterét betöltő minden rendű és rangú közönséget. Az ünnepi istentisztelet lefolyása a következő volt: A 37. dicséret 1. v. elénekése után a kollégiumi kántus adta elő Bognártól a Szeretet című darabot, majd a 37. dicséret 2. és 3. v. elhangzása után Könyves Tóth Kálmán a debreczeni református lelkészek nesztora lépett a szószékre s mondott bensőséges, szép alkalmi imádságot. Beszédének alapigéjét a Gal. lev. V: 1. versből vévén rendkívül ügyesen felépített, szebbnél-szebb gondolatokban bővelkedő s elejétől-végig egyaránt építő hatású ünnepi szónoklat keretében mutatta fel a reformáció gazdag áldásait s intette a megindult közönséget amazok további kama-toztatására. A kántus és a gyülekezet záró énekei fejezték be az istentiszteletet. A közönség nagy részének elszéledése után a visszamaradt szép számú érdeklődő hallgatóság jelenlétében az egyházi presbiterium ünnepi díszközgyűléssel adózott a reformáció emlékezetének. Mindenekelőtt Dicsőfi József lelkészelnök tette le mélyenjáró megnyitó beszédkeretében a hála és elismerés kegyelet koszorúját a reformátori világ három főhősének áldott emlékére, majd Zih Sándor lelkész olvasta fel az egyetemes konvent ünnepi emlékiratát, amelyben D. Erdős József kiváló gonddal megszerkesztett összefoglalás keretében újította fel a reformáció jubilaris emlékezetét. Majd még a lelkészelnök bejelentvén, hogy a debreczeni református egyház a reformáció jubilaris fordulója alkalmából reformációi egyházfenntartó alapot létesített s a tiszántúli református egyházkerület által létesíteni szándékolt hadiárva-ház fenntartásához 12 éven át évi 3000 korona hozzájárulási díjat szavazott meg, áldás kívánságok között a díszközgyűlés véget ért.

A sárospataki református főiskola 1917 november hó 4-én ünnepli meg a reformáció négyszázados évfordulóját. Délelőtt 10 órakor a sárospataki egyház-közsséggel együttesen ünnepi istentiszteletet rendez, melyen az egyházi beszédet dr. Makkai Sándor theol. akad. tanár, főisk. lelkész mondja. Délután 5 órakor a főiskolai tápintézet helyiségében emlékünnepelet tart, melyen Rohoska József theol. akad. tanár mond „A folytonos reformáció“ címen ünnepi beszédet. Ezenkívül részint a főünnepelet követőleg, részint azt megelőzően alkalmi istentiszteleteket s szavallatokkal, ének- és zene-számokkal egybekötve előadásokat rendez, a következő program szerint: I. Istentiszteletek a városi templomban: November 11-én prédikál: Nagy Béla theol. akad

tanár (A biblia jelentősége). November 18-án: prédikál Elekes Imre főgimn. tanár (A hit által való megigazulás). November 25-én prédikál: Rohoska József theol. akad. tanár (Az új élet). II. Előadások a főiskolai imateremben: Október 28-án dr. Rácz Lajos akad. tanár: A reformáció okai és előzményei. December 9-én a) Harsányi István főgimn. tanár: A reformáció hatása a magyar közművelődésre; b) dr. Makkai Sándor theol. akad. tanár: A kálvinizmus és a magyar lélek. Február 3-án a) dr. Buza László jogakad. tanár: A reformáció társadalmi és politikai jelentősége; b) Rohoska József theol. akad. tanár: A kálvinizmus. Február 24-én a) Marton János theol. akad. tanár: Kálvin jelleme levelei alapján; b) Nagy Béla theol. akad. tanár: Megigazulás és praedestináció.

Reformációi ünnepélyek az egyetemes egyházban.

A központi reformációi ünnepélyekről, addig is, míg bővebb tudósítást hozhatnánk, a következő összefoglalást adjuk: *Budapesten* a református egyház ünnepségeinek sora a Kálvin-téri templomban istentisztelettel kezdődött, melyen a nagyszámú ünneplő közönség soraiban megjelentek: Mezössy Béla földművelésügyi miniszter, Tóth János, Bartóky József, Némethy Károly államtitkárok, Szász Károly, a képviselőház elnöke és az evangélikus egyház küldöttsége Prónay Dezső báró vezetésével. Az ünnepélyes istentiszteleten *Futó Zoltán* szentesi esperes mondott beszédet, majd *Michó Ernő* ceglédi zeneiskolai tanár énekelt. Az istentisztelet után a templomban folyt le a harmadik budapesti zsinat díszülése, melyen *Degenfeld József* gróf és *Ballazár Dezső* dr. püspök elnököltek. A díszülésen *Sass Béla* főjegyző ünnepi határozati javaslatot terjesztett elő, amely kimondja, hogy a jubiláris évfordulót a zsinat jegyzőkönyvében megörökítik. *Ballazár* püspök imájával véget ért a díszülés, mire *Degenfeld József* gróf a zsinat első ülészakát berekesztette. Az ünnepi közönség a templomból az Újvárosháza dísztermébe vonult, ahol 1/2 12 órakor kezdetét vette a református és az evangélikus egyházak együttes, országos jubiláris emlék-ünnepélye. A ritka impozáns számban összegyűlt ünneplő közönség soraiban a többi között ott voltak: Wekerle Sándor miniszterelnök, Palugyay Móric államtitkár, Wlassits Gyula, a közigazgatási bíróság elnöke, Benedek Sándor másodelnök, Pest megye képviselőjében Fazekas Ágoston alispán, a főváros képviselőjében Bárczy István dr. polgármester stb. Az emlékünnepet Erős vár a mi Istenünk kezdetű ének vezette be. Majd *Ballazár Dezső* dr. püspök mondott imát, azután pedig *Prónay Dezső* báró, az evangélikus egyház egyetemes felügyelője, mondott elnöki megnyitó beszédet. Ezt ünnepi beszédek követték: *Kapy Béla* dunántúli evangélikus püspök Mit adott a világnak és különösen Magyarországnak a reformáció címmel tartott előadást, *Szilassy Aladár* fitkos tanácsos, a tolnai református egyházmegye

gondnoka, mondott ünnepi beszédet a reformáció jövőjéről feladatairól. *Degenfeld József* gróf, az egyetemes konvent és a zsinat elnöke, Ő Felségének s a külföldi protestáns egyházaknak küldendő üdvözlő sürgönyököt terjesztette elő, melyeket a közgyűlés lelkes éljenzéssel fogadott. *Ballazár Dezső* püspök záróimája után az egész ünneplő közönség elénekelt a Himnuszt, mire a ritka szép ünnepséget véget ért.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság október 31-én d. u. 4 órakor az Újvárosháza közgyűlési termében díszülést tartott. A közgyűlési terem és karzata zsúfolásig megtelt ünneplő közönséggel. Az elnöki emelvényen foglalt helyet *Tisza István* gróf, azonkívül *Ballazár Dezső* dr., *Petri Elek* püspökök és *Ferenzi Zoltán* egyetemi tanár. A hallgatóság soraiban a többi között ott voltak: *Szász Károly*, a képviselőház elnöke, *Némethy Károly* államtitkár, *Wlassics Gyula* báró, *Kovács-Sebestyén Endre*, *Beöthy Zsolt* stb. A díszülés *Tisza István* gróf elnöki megnyitójával kezdődött, akit a pódiumon való megjelenésekor lelkes taps és éljenzés köszöntött. *Tisza István* gróf a reformációnak a szabadság és a kultúra szolgálatában való jelentőségét fejtegette. A megnyitó után a Luther-Társaság megbízásából *Osztróuczky Miklós*, a Petőfi-Társaság nevében *Várad* Antal, a Magyar Történelmi Társulat megbízásából *Lampérth Géza* üdvözölték a Protestáns Irodalmi Társaságot. Az üdvözlések után *Ferenzi Zoltán* dr. olvasta fel a reformációról írt tanulmányát, majd *Szabolcska Mihály* elszavalta néhány költeményét, mire a díszülés véget ért.

Aradon a református templomban két napon ünnepelték a dicső reformációt. *Október 28-án, vasárnap délelőtt* a rendes istentisztelet alatt protestáns tanulók vegyeskara adta elő Unger Ernőnek *Csécsei Imre* szövegére írt alkalmi zenekölteményét. Istentisztelet végeztével *Weiss Tivadar* énekelt el az ősi szép éneket: Térj magadhoz drága Sion!... Úrvaesora után az egyháztanács *Csécsei Imre* alkalmi imájával megnyitott díszgyűlést tartott, melyen csupán a nagy évforduló jelentőségéről emlékeztek meg. *Délután* 3 órai vallásos összejövetel volt a templomban szabadelőadással, szavallattal, énekkel, orgonajátékkal. *Október 31-én d. e. 9 órakor* az ifjúság emlék-ünnepélyén, ismét szerepelt az énekkar; és magánének, szavallat, előadás után 1200 növendék énekelt el megrázó hatással a reformátor gyönyörű énekét: Erős várunk nekünk az Isten! A 31-iki országos ünnepen az aradi egyházat *Csécsei Imre* képviselte.

A verseczi nőegylet, melynek megalakulásáról egyik régebbi számunkban már hírt adtunk volt, elnökévé

Perjéssy Lajosné, szül. Bárány Aranka úrnöt választotta, aki fennkölt lelkű férjével, az egyház főgondnokával együtt több mint három évtized óta eltető lelke a verseczi kálvinistáknak. A nőegylet immár meg is kezdte áldásos működését s céljai eredményes munkálására az elnöknő 100 kor., Vass Antal lelkész pedig 200 koronát adományozott. A sok széppel és jóval biztató kezdetet áldja meg tartós sikerrel az Úr s a kegyes adományokban gyönyörködjek ő a minden adományok kiapadhatatlan kútfeje!

Fejedelmi alapítványok. Szilassy Aladárné szül. Visolyi Mária úrnő, a Lorántffy Zsuzsánna-Egyesület elnöke, a Budapesti Református Ifjúsági Egyesületnek 50,000, a Lorántffy Zsuzsánna-Egyesületnek a kórház alapja javára 100,000 koronát adott alapítványul. A kegyelem Istene áldja meg az adakozót övével egyetemben, nemzedékről nemzedékre.

Tartalom: E. J., 1517—1917 október 31. — Tárca: Szaboleska Mihály, 1917. Október 31-én. — A zsinat megnyitása. — A zsinat ünnepélyes deklarációja az 1848: XX. t.-c. végrehajtásáról. — Egyház: Bán István, A Bihar Református Egyházmegye emlékirata a reformáció 400 éves évfordulóján. — Székelyhidi Béla, Az érmeleki egyházmegye jubileumi őszi közgyűlése. — Veress Károly, A középszabolcsi egyházmegye jubilaris közgyűlése. — Máramarosi, A máramarosi-ugocsi egyházmegye jubilaris reformációi ünnepe és közgyűlése. — Irodalmi szemle. — Különfélék. — Hivatalos Értesítő. 44. sz.

Pályázat

Az olcsvaapáti-i református kántortanítói állásra az 1917—18. tanévre helyettest keresünk. Kötelessége a III—VI. vegyes osztály vezetése s a kántori teendők végzése.

Javadalma havonként 80 korona és lakás (1 szoba).

Pályázhatnak okleveles tanítók és tanítónők 1917 november 15-ig.

Olcsvaapáti, 1917 október 26.

U. p. Olcsva.

Fóris Lajos,
református lelkész,
iskolaszéki elnök.

Pályázat.

A püspökladányi református egyház pályázatot hirdet egy segédtanítói állásra.

Javadalom: 1. egyházi pénztárból havi 110 K (lakpénzzel együtt), 2. államsegélyből a vallás- és köz-

okt. minisztérium által kiutalandó háborús segély és ruhabetételek segély. (A múlt iskolai évben e két címen 1000 K-t kaptak helyettes tanítóink.)

A megválasztandó segédtanító működése a folyó iskolai év végéig, illetve amennyiben valamelyik hadba-vonult tanítónk ezen időn belül a katonai szolgálat alól állandóan felmentetnék, ennek hazaérkezéséig tart.

Pályázhatnak okleveles férfi- és nőtanítók, esetleg nyugdíjasok is. Pályázati határidő: nov. 10. Az állás a választás után azonnal elfoglalandó.

Püspökladány, 1917 október 24.

Kállay Sándor,
református lelkész.

2—2

Jubileumi könyvujdonságok.

Határmegyén. Egyházi beszédek és imák a reformáció négyszázados évfordulójára. Irta: *Paulik János* nyír-egyházai ev. lelkész. Ára 60 fillér. Portóra 6 fillér küldendő.

Öt prédikáció a reformáció négyszázadik emlékére. Elmondott *Kecskeméthy István, dr. Kenessey Béla, dr. Ravasz László, dr. Révész Imre* és *Nagy Károly* által. Ára bérmentve 2 korona 20 fillér.

Erős várunk nekünk az Isten. Emlékfüzet a reformáció 400 éves évfordulójára. Az iskolákban tartandó emlékünnepek teljes programjával. Irta: *Szeghalmi Gyula* és *Tóth József*. Ára 64 fillér. Portóra 6 fillér küldendő.

Das Buch der Reformation. Herausgegeben von Karl Kaulfuss-Diesch. 139 képpel. Ára kötve 10 korona 40 fillér.

Der deutsche Luther von D. Hermann Petrich. Ára 2 K 90 fill. Portóra 15 fillér küldendő.

Die deutsche Reformation von D. Hermann Petrich. Ára 2 K 90 fill. Portóra 15 fillér küldendő.

Unser Luther von Hans Preuss. Eine Jubileumsgabe der Allgemeinen Evangelisch Lutherischen Konferenz. Ára 1 K 30 fill. Portóra 12 fillér küldendő.

Der Deutsche Reformator D. Martin Luther von Prof. Dr. J. Schmieder. Ára füzve 3 K 64 fill., kötve 4 K 80 fill. Portóra 18 fillér küldendő.

Luther in Worten aus seinen Werken von Martin Rade. Füzve 6 K 40 fill., kötve 8 kor.

Reformations-Jubelbüchlein für's deutsche evangelische Haus von Dr. Hermann Mosapp. Ára 40 fill. Portóra 6 fillér küldendő.

Drei Reformationsfeiern für Kirche, Schule und Familienabende von R. Eltze. Ára 80 fill. Portóra 6 fillér küldendő. Azonkívül ajánljuk a következő ujdonságokat:

Mach End o Herr, mach Ende! 24 Kriegsbetstunden. Herausgegeben von Lic. th. Dr. phil. *Julius Boehmer*. Ára 2 K 40 fill. Portóra 12 fill. küldendő.

Die Schriften des Neuen Testaments neu übersetzt und für die Gegenwart erklärt. Herausgegeben von Proff. D. D. W. Bousset und W. Heitmüller. 3-ik javított, és bővített kiadás. Míg a készlet tart, 8 félkötetben füzve 28 K 80 fill., 4 vászonkötésű kötetben 38 K 40 fill. kedvezményes áron szállítja:

SCHOLTZ TESTVÉREK könyvkereskedése Budapest, IX.,

Ferenc-körút 19/21.

HIVATALOS ÉRTESÍTŐ.

6910—1917. szám.

Sürgös.**KÖRLEVÉL**

valamennyi kebelbeli Nagytiszt. Lelkészi Hivatalhoz.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi Miniszter úrnak folyó évi október hó 23-án 18,386. sz. intézkedése alapján közlöm, hogy a hadiszolgáltatásokról szóló 1912. évi LXVIII. t.-c. 24. és 27. §§-ai alapján a m. kir. honvédelmi miniszter által legközelebb kibocsátandó rendelet szerint az ónból vagy óntvözetékből készült orgonasorozatokat hadicélokra folyó évi november 15-től kezdődőleg igénybe fognak vevetni. A rendelet szerint az igénybevétel alól kizárólag csak oly orgonák fognak kivételni, amelyeknek különös történeti, képzőművészeti vagy zeneművészeti becsük van. Történeti vagy képzőművészeti érték szempontjából csak oly orgonák lesznek tekintetbe vehetők, amelyek az 1850. év előtt készültek. Felkérem azért Nagytiszteletet, hogy a bölcs vezetése alatti egyházközségben levő s a fenti védelmi szempontok alá eső orgonák bejelentésére, illetőleg a felmentés iránti kérelem előterjesztésére az alábbi rovatokat tartalmazó, 3 egyező példányban kiállított ívet használni méltóztassék.

A-i református egyház felmentendő orgonája.

1. Helye : község, vármegye
2. Mely templomban, imaházban van elhelyezve ?...
3. Készítés ideje : *
4. Registereket felirata, száma s a manualok száma : ...
5. Felmentési kérés indokolása :

*A történeti vagy képzőművészeti érték alapján az 1850. év után készült orgonák felmentése nem kérelmezhető. Az orgona felmentését támogató különleges adatok, úgymint : az esetleges rendelkezésre álló orgonatervezet, dispositio, fénykép stb. a kérelemhez mellékelendők.

A fenti kimutatás egy példányát illetékes esperesi hivatalához, a kérelmet a kimutatás két példányával, valamint egyéb mellékleteivel folyó hó 8-ig, a rendelkezésre álló idő rövidségére tekintettel, kivételesen, közvetlenül hivatalomhoz okvetlen felterjeszteni méltóztassék. E kérelmek „Orgona-ügy” külső és belső jelzéssel látandók el.

Felkérem a Nagytiszteletű Esperes urakat, hogy jelen körlevelemre a rendelkezésükre álló eszközök útján a Nagytiszteletű Lelkészi urak figyelmét külön is felhívni, s a hozzájuk beérkezendő kimutatási

lapokat az egyházmegyei levéltárban elhelyezni méltóztassanak.

Atyafiságos szeretettel :

Debreczen, 1917 november hó 1-én.

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

6644—1917. szám.

KÖRLEVÉL

a kebelbeli egyházak lelkészeihez.

Az Országos Hadigondozó Hivatal 41,122—1917. sz. a. arról értesít, hogy a hadirokkantaknak polgári életükben való újabb elhelyezkedésüknek lehetővé tétele és megkönnyítése, a hadiárváknak nevelése, oktatása és általában egyéni gondozása, végül pedig a hadiözvegyeknek minden irányú támogatása érdekében tervszerű és rendszeres nagyobb akció megindítását megkezdette s tekintettel a statisztikai adatgyűjtés nehézségeire, azt csak oly módon tartja megvalósíthatónak, ha ezen munkálatban a magyar társadalom és első sorban a nép egyházi vezetői önzetlen támogatásukban részesítik. — Felkérem azért a kebelbeli lelkészeket, hogy a községükben, illetve körzetükben híveik, illetve körzetükben álló lakosok között a hadirokkantak, hadiözvegyek és hadiárvákra vonatkozó adatok összegyűjtését vegyék kezükbe és intézzék oly módon, hogy a kiküldendő adatgyűjtőívek kérdéseire legjobb tudásuk szerint a feleleteket sürgősen megadni szíveskedjenek.

A hadirokkantak és árvák ügyét ismételten szíves figyelmükbe ajánlva

Atyafiságos szeretettel vagyok :

Debreczen, 1917 október hó 26-án.

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

A tiszántúli református egyházkerület püspökétől.

6817—1918. szám.

KÖRLEVÉL

valamennyi kebelbeli Nagytiszt. Lelkészi hivatalhoz.

A beolvasztás alól történeti, vagy művészi értéke címén mentesítendő harangok, vagy harangtöredékek visszaadása tárgyában a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak okt. hó 19-én 11,792. sz. alatt kelt leiratából azzal közlöm a következőket : hogy a visszakívánás jogának érvényesítése tárgyában kelt kérelmek f. hó 15-ig közvetlenül hivatalomhoz adandók be.

A vallás- és közokt. m. kir. minisztertől.
11,792—1917. eln. szám.

A harangoknak a hadicélokra történt első igénybe vétele alkalmával egybegyűlt anyag az itten való részről kiküldött szakértőkből s a budapesti cs. és kir. katonai parancsnokság képviselőjéből álló bizottság által felülvizsgáltván, egyelőre tizenhat egész harang s egy harangtöredék jelöltetett ki, mint olyanok, amelyek különös régészeti, vagy művészettörténelmi értékük miatt a beolvasztás alól mentesítendők s mint ilyenek a *leszerelés és elszállítás költségeinek megtérítése, valamint a visszaszállítás és visszaállítás költségeinek viselése* fejében a hadvezetőség által későbbben meghatározandó időpontban az illető egyházak tulajdonába visszabocsátandók. E harangok jegyzéke a következő:

1. Nagy harang, koronája *letörve*, fölül két soros főirat, alatta koszorúban kettős bányászkalapács és 1619. évszám, továbbá négyszögű keretben Paulus Mottho név és alatta medaillon női alakkal.

2. Kisebb harang korona nélkül, GER+TETRA+GHA+MATON felirattal és 1556. évszámmal.

3. Kisebb harang, koronája *letörve*, egy soros sűrű gotikus felirattal.

4. *Összetört* kis harang, felső része O REX GLORIAE VENI CUM PACE gotikus körirattal.

5. Kis harang, koronája *letörve*, *ave* gotikus felirattal (szám nélkül).

6. Harang 60 cm. alsó átmérővel, korona nélkül, *csorbás peremmel* Rex Gloriam veni cum pace gotikus körirattal. XIV. század. *Szentábrahám községből* (Udvarhely megye), 47,182. szám.

7. Harang, 30 cm. alsó átmérővel, Justus ex fide vivit Anno 1617 körirattal. Szám nélkül.

8. Harang 101 klg. súlyú, Anno Domini 1596 körirattal. Az *úrvölgyi* r. kath. templomból. 62,746. szám.

9. Harang a XVI. századból, Hoc Opus Fieri Fecit Thomas de Rimaszombat körirattal. Alsó átmérője 39 cm. Szám nélkül.

10. Harang, *törött*. Körirata: Sante Yohannes Evangeliste 1542. 2550. szám.

11. Harang, *törött*, korona nélkül. Körirata: Comes Sisgimundus Forgách de Ghimes... 1617 fieri fecit. Alsó átmérője 75 cm. Szám nélkül.

12. Harang, alól körirattal. Alsó átmérője 34 cm. 121,284. szám.

13. Harang, *rongált*, korona nélkül. Körirata: Campanam facit edificare Johannes Szombathfalvi. Alsó átmérője 62 cm. 609. szám.

14. Harang, koronája *letört*, *csorbás peremmel*. Körirata: Andr. Demeter G. K. 1576. Alsó átmérője 72 cm. Szám nélkül.

15. Harang, kétsoros gotikus felirattal és diszitémményel. Körirata: Fieri fecit sanctam campanam

Paulus Nary de Bedege 1599. Alsó átmérője 76 cm. 3063. szám.

16. Harang, alsó átmérője 67 m. Jelzése XII—3008. Felirata: Isten. Dicsőségére. Tsináltatta. A. Jeddi. Reformáta. Sz. Eklesia. Ao. 1787. Érdekes népies díszítményekkel.

17. Harang, alsó átmérője 76 cm. Jelzése XII—2193. Felirata: In Honorem Sancti Josephi Nutricii Christi Ecclesia *Köszvényesiensis* Curavit Anno 1790 Sub Cura A. R. D. Hoysis Péterfi: Fusa in Korona per Stephanum Nate. A székely ipari ügyesség becses emléke.

Mint hogy e harangok egy részéről a származási hely teljesen hiányzik s a rendelkezésre álló adatokból nem állapítható meg, honét kerültek mai helyükre, amennyiben a harang tulajdonosa ily módon megállapítást nyer s amennyiben az illető egyházközség a visszakívánás jogát érvényesíteni óhajtja, a harang az egyházközségnek a hadvezetőség által későbbben meghatározandó időpontban a tulajdonába visszabocsátatik: Azok a harangok ellenben, amelyek vissza nem kívántatnak, illetve tulajdonosuk ismeretlen marad, a Magyar Nemzeti Múzeumban, illetőleg az erdélyi emlékek, a lehetőséghez képest, az erdélyi orsz. múzeumban fognak — örök időkre — őrizetbe vétetni.

Ez utóbbi tekintetben — sajnos — rá kell mutatnom arra, hogy — a bizottság jelentése szerint s a jegyzékből kitűnően — a kiválasztott harangok egyrésze a levételénél s a szállításhoz többé-kevésbé megsérült és rongált volta folytán mai alakjában már aligha használható. Előrelátható, hogy ezeket az illető egyházak átöntenék, amikor is a régészeti és műtörténelmi érték, mely a *mentesítés alapjául szolgált*, megsemmisül. Kétségtelen továbbá, hogy a szállítási költségek megtérítése és a visszaszállítás kiadásai több egyházat bizonyára visszariasztanak a felmentett harang átvételétől, legkivált, ha ezenfelül a harang még megrongált és használhatatlan.

Amidőn tehát — *hozzájárulásuk esetén* — e megsérült harangok visszajuttatásuk helyett, a nevezett két országos intézetben örök időkre való méltó s kegyelmes elhelyezést nyernének s ott a hazai művészetek fejlődésének örök időkre való hirdetőivé válnának, ezzel az egyházközségek azt a hazafias áldozatkészséget, melyet az illető harangnak a *hadicélokra* történt átengedésével tanúsítottak, e változott formában a *hazai tudományosság s a közművelődés ügye* iránt tanúsítanak.

Atyafiságos szeretettel:

Debreczen, 1917 november hó 1-én.

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

Bibliotheca Jubilaris A „HANGYA“

irodalmi ujdonságok, népszerű és tudományos művek jegyzéke a reformáció 400 éves jubileumára, magyar és német nyelven.



Kivánatra ingyen és bérmentve küldi meg

Hegedüs és Sándor

prot. irod. könyvkiadóhivatala
Debreczen.

Már megjelent!

Férfiak és hősök.

A schweizi reformáció és annak áldásai.

Levéltári adatok alapján igen érdekesen megírott története a schweizi reformációnak és a reformáció jelentőségének mélyreható méltatása. — Két utolsó, összefoglaló fejezetét **emlékbeszéd** és **ünnepi egyházi beszédek** készítésénél pompásan fel lehet használni.

Csak egyedül ezen ünnepi kiadás jelent meg Schweizban. A schweizi református egyház megbízásából szerkesztette: **Dr. Hadorn Vilmos** tanár.

Egyedül engedélyezett hiteles fordítás. 24 képpel.

Fordította és jegyzetekkel ellátta:

Jánosi Zoltán,

debreczeni református lelkész.

ÁRA: Füzve K 3.— (bolti ár K 3.50), kötve K 4.50 (bolti ár K 5.—)

Minden 10 példányra 1 tiszteletpéldány. — A pénz előleges beküldése esetén bérmentve küldjük.

Hoffmann és Kronovitz

könyvnyomdája és könyvkiadóhivatala

Debreczen, Piac-utca 49. szám.

a Magyar Gazdaszövetség fogyasztási és értékesítő szövetkezete bármely községbe költségmentesen küldi ki megbízottját, ahol fogyasztási és értékesítő szövetkezetet akarnak szervezni. Mielőtt a mozgalmat megindítanák, forduljanak a kezdeményezők útbaigazításért a „Hangya“ igazgatóságához: Budapest, IX. Közraktár-utca 34. sz. A „Hangya“ kötelékébe jelenleg 1550 szövetkezet tartozik, 78 millió korona évi forgalommal.

Földmivelő népünk erkölcsi emelkedésének és vagyoni gyarapodásának legbiztosabb eszköze a gazdasági szervezkedés. A termelés fejlesztése, az értékesítés kedvezőbbé tétele, a háztartási és gazdasági szükségletek jutányosabb beszerzése csak fogyasztási és értékesítő szövetkezetek útján érhető el.

JUBILEUMRA!!

Három jubilaris beszéd. Irta: Révész János	K 1.20
Jubiláris beszédek és imák. Irta: Paulik János	K —.60
Emlékalbum képekkel	K 6.—
Magyar reformáció könyve. Szerkesztette: S. Szabó József.	K 2.40
Emlékkönyv, a reformáció 400 éves jubileumára. Szerkesztette: Uray Sándor	K 3.60
Emléklézet. Erős várunk	K —.64
Férfias hit. Beszédvázlatok, elmélkedések. Irta: Szimonidesz Lajos	K 2.50
Arany és Tompa emlékezete az iskolákban. Irta: Fülöp József	K —.80
Luther. Ünnepi játék. (Szindarab.) Irta: Wolf József	K 4.50
Jubiláris beszéd. Irta: Berde Sándor	K 1.20
Jubileumi beszéd. Irta: Rédei Károly	K —.50
Jubileumi beszéd. Irta: Lukácsy Imre	K 1.—
A Protestantizmus szelleme. Irta: Dr. Czakó Ambró. (Most jelent meg!)	K 6.—
Halk szó a viharban. (Egyházi beszédek.) Irta: Haypál Benő	K 3.—
A mi hitünk. Elmélkedések és beszédek a jubileumra. Irta Szimonidesz Lajos	K 1.20

KÓKAI LAJOS

Budapest, IV., Kamermayer Károly-utca 3.

Portóra 10% felárt kérek.